

Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj V.

V sredo 18. velikiga serpana 1847.

List 33.

Hvala čej si?

Govôri, Hvala! kjé 'maš dvore zlate?
Komú do njih zročuješ skrivni ključ?
Sej vidiš — svet se suje, stiska za-te;
Kraljica bliša! pridi, prid' na luč.

Ponuja dnar, blago — če hočeš blága,
Govôril za te pri prijatlu bo,
Skeléla ga ne bo kervava sraga:
De tebe — tebe, Hvala! zadobó.

Mnogter bahač plačuje za bokale:
Češ, te zalézel bode v vinčiku;
Skazuje plát — gospod križake zale,
De 'z njih tvoj željni bliš zasjal bi mu.

Ga vidim, nòsi šóbe zlo napéte,
Beseda draga je 'z njegovih ust:
Pogláditi, Hvala! moraš tako dete,
Če ne: odverne od tebe tud čeljust.

Poglej ga! — sam se k zemlji ponižuje,
Le drug mu bilke križem dját' ne smé:
Na tihim kuka, pazi, perslušuje,
Kdáj ga visóko dvigneš na gredé.

Stikúje s trudam hribe in dolíne,
Navprek, nazdol, nakviško, v svitke gre,
Terpí vročino, glad, prezeba, gíne,
O Hvala! de bi kje zasáčil te.

Te siplje v mavho un'mu, ki te íše,
Ko v glavi okó, te imeti sam želí,
Proč daja, v lastno pratíko te píše,
In v nji te vender zadnjič ne dobí.

Kdo íše po še bolj levični poti:
Z jezikam in s peresam gre na lov,
Bogú, ljudém jemljè, — se sam te lóti;
Le puhel pak je róp njegov.

Pa kdo popisal bo posvetne sinke,
Povedal, kak vsakteri te štimá?
Vse kdo zaslédil škrite njih ovinke,
Po katerih vsak te k sebi vábit' zná?

»Povej mar hitro, kje 'maš dvore zlate?
Komú do njih zročuješ skrivni ključ?
Sej vidiš — svet se ruje, stiska za te:
Kraljica bliša! pridi, prid' na luč!«

»»Tud ti se motiš: — Nisim jez kraljica,
Ne skrivam ključa, ne sedim na trón';
Enaka men' je knéznja, beračica,
Enak mi vóglar s kraljem sedem krón.«

»»Za dnar me ni, in hlimbe zaničujem,
Ne ključ, — pah prosti pelje do menè;
Kjer čednost vidim, tih se perbližujem;
Me íšeš? ljev *) moj najdeš, — mene ne.«

—n.

Gnjiloba krompirja.

Gosp. Dr. Hlubek so v Graškim časopisu od 5. tega mesca opomíne ponovili, kakó zoper gnjilino krompirja ravnati, ktere smo že tudi lani v Novicah večkrat razglasili. Treba je, de nektare nar važniših opominkov tudi tù ponovimo, akoravno letas, kar smo dozdej slišali, ne bo ravno sile, kér je krompir letas grozno rodoviten; v nekterih krajih so mu morebiti pogostne plóhe škodovala.

Skušnje so učile, de je práv, če se

1) zrel zgodnji krompir, ki je letas skozi in skozi zdrav, berž skoplje in na njegovo mesto repa vseje;

2) grede, kjer pôzni krompir stoji in še lepó zelen krompirjevec po tleh ne leží, naj se s plugam, ki se osipavnik (Anhäufepflug) imenuje, ali pa z matiko osipljejo;

3) če je pa lepó zeleni krompirjevec zlo polegel, naj se ga toliko požanje, de se more zgoraj svetovano osipanje dopernesti;

4) krompirjevec, ki je večidel zvenil in ima s stebnam vred černe pike ali maroge, naj se vès

poreže ali požanje, in zemlja okoli krompirja zrahljá;

5) je zemlja vlačna, ilovnata, in krompirjevec že večidel gnil, naj se krompir berž skoplje; zdrav naj se od nagnjitiga odbère in na suh in zračen kraj spravi; na njivo pa repa vseje (če že ni prepózne); **)

6) nagnjiti in pa očišeni krompir naj se berž porabi za živino: prešiče, govedino, ovce, koze; tudi za žganjaríje in štirko je dober. Kdor ga more v pečéh, kjer kruh pekó, ali sadje ali lan sušé, v kerhlje zrezaniga posušiti, naj ga posuši za poznejši živinsko píčo, ali za žganje; pa tudi za človeški živež ne škodje.

Zakuhano sadje.

Nekaj za gospôsko kuhinjo in za vse tiste, ktere pozimi in spomladi po sirovim sadji mika.

Marsikrat bi človek pozimi in spomladi pred novíno rad kaj sroviga sadja vžil, pa ga razun jabelk in kakošnih ozmic po nobeni ceni ne dobí. Kdor tedaj hoče, de si bo vsaki čas léta lahko s

*) Ljev se imenuje sléčena koža kake reči; postavim: kačji ljev.

**) Na Koroškim smo po več krajih vidili še le na sv. Lorenca dan (10. dan tega mesca) repo sejati.

Vredništvo.

sadjem postrégel, naj ga takó zakuha, kakor mu bom tukaj povedal. Práv zakuhanó sadje (Dunst-obst) je majhno slabeji cene kot srovo. Zakuhati se dajo: češnje, višnje, marélice, breskve, mirabêle, češplje, hruške i. t. d.

Za zakuhanje zbêri popolnoma zréliga pa vender še ne uležaniga sadja. Za to rabo naménjeno sadje ne smé nobene rane iméti. Prezrélo, mehko, obtolčeno, od kakošne živali načeto ali kakor si bodi ožokano sadje ni za rabo. Če pride vmés tudi le ena sama taka češnja ali hruška i. t. d., se bo koj vse spridilo. — Zdaj vzemi stêklo ali glaž, ki toliko derží, kolikor sadja si upaš v tréh dnéh porabiti. Stêklo mora iméti takó veliko gerlo, de se sadje lahko v njega déva, in iz njega jemlje. Stêklo moraš čisto pomiti, obrisati in práv práv do dobriga posušiti. Mokro stêklo sadje skazi. Potem deni v dno stêkla stolčeniga cukra dva persta debélo. Na cukér naloži eno versto sadja, kteriga spet nemalo s cukram potrésí, in tako delaj, dokler stêkla toliko ne napolniš, de ga samo za en mali perst manjka. Marélice, češplje, breskve in hruške se morajo olupiti, po srédi prerézati in peške in košice proč vréči, prédén se v stêklo vlagajo. Napolnjeno stêklo zavézi nar préd s kako terdno cunjó, poverh pa še s svinjskim, kravjim ali kakim drugim mehurjem. Zavézati ga moraš takó terdo, de clo nič zraka (ljufta) v njega nemore, sicer se sadje koj spridi. Terdno zavezano stêklo ovij okrog in okrog s slamo, de ne póci. Samo mehur ne sme biti s slamo ovit. Potém ga postavi v lonec, in tega tolikanj z merzlo vodo zalij, de bo stêklu do vratú peršla. Čez vrat mu pa ne smé stati. Zdaj perstavi lonec k ognju, in kuhaj, dokler voda ne zavrè. Kadar je že voda zavrèla, se pustí še kakošnih 5 ali 8 minut, de se kuha, potém pa se vzame lonec od ognja, in sadje je zakuhanó.

Kdor bi pa hotel več stêkel naenkrat zakuhovati, naj jih ravno takó s slamo ovije v kotel postavi, in kuha, kakor je bilo rečeno.

Zakuhanó sadje se shrani v kakošno suho shrambo, in takó ostane léto in dan dobro. Jé se namésti solate ali merzlo ali pa pogréto, kakor se komu bolj perléze. Posebno dobro je tako sadje tudi za bolnike ali take, ki so bolezin prestali. Nekteri ga tudi v zulico dévajo. Zadnjič tudi še moraš véditi, de načeto stêklo moraš v tréh dnéh porabiti, sicer bi se ga plesnoba lotila, in sadje bi ne bilo več za rabo.

Kakó pohištva v mestih in po kmetih ognja varovati.

(Dalje.)

Kleti in vse shrambe, kamor se žito ali mnoge druge kaj več vredne reči spravljajo, naj bojo obokane (velbane); vrata naj imajo kamnitne bangarje (Thorstock), in če si ne moreš železnih vrat napraviti, naj bojo lesene saj s plêham okovane.

Stopnice (štenge) naj bojo iz kamna ali iz cegla izdelane in obokane. Nikdar bi se ne smele v novi hiši lesene stopnice narejati, ki nevarnost ognja povikšajo, in kadar začnó goréti, branijo, de človek iz zgornje hiše ne more ognjeni sili uiti. Kér se pa kamnitne stopnice pozimi zlo poté, ceglaste pa se kmalo zdersajo, bi bilo práv, ako bi se ceglaste stopnice na debelo z asfaltam *) namazale in asfalt z drobnim peskam posul;

*) Asfalt (Asphalt, Judenpech, Bergpech, Erdpech) je terda, črna, lahka zemeljna smôla, drevesni črni smôli práv zlo podobna, ima veliko oglja in tudi nekoliko zemelniga v sebi, in se da práv rada na žerjavei raztopiti, v

tak asfalt se okamení kot nar terji kamen, pa se vunder ne potí.

Hlev naj bo obokan, ali saj, kakor smo že priporočevali, strôp z ilovco zadelan; leseni hlevni strôpi niso nikoli veliko prida; radi gnijó od hlevne sopárice, pokvarijo senó nad strôpam spravljeno, in škodjejo po tem takim tudi nar boljšimu strešnemu ceglu. Silno nevarne so v hlevih tudi lesene stopnice ali lestvice (lojtre) in vse tiste lesene naprave, po kterih se senó iz nadstropja v hlev méče, kér po tacihi luknjah oginj izpod strešja lahko v hlev, ali iz hleva pod streho seže. Take naprave podpirajo le lenôbo pôslov in povikšajo nevarnost ognja.

V dimnike in kuhinsko zidovje se ne sme nikdar les vzdati.

(Dalje sledí.)

Prošnja farmanov do sojiga fajmoštra.

(Dalje.)

Premislimo k zadnjimu le še nekoliko žalostne naslede netreznosti ali pijanosti. Kokó studna in nagjusna je ta strast že sama na sebi, kér človeka clo pod živino poniža: zakaj živina ne jé in ne pije tolikanj, de bi moč in zavedo zgubila; le človek je to storiti in se tokó deleč pozabiti v stanu! — Kokó zaničljiviga se stori v pijanosti vsim, kteri so njegoviga vedénja priča! Kokó nerodno ali clo studno je njegovo kretenje; kokó nespodobno njegovo govorjenje, če vender še govoriti zamore; kakošne neumne ali nesramne besede ali kletve gredó iz njegovih ust! Kolikrat se primeri, de v pijanosti razglasi skrivnosti, na kterih je njemu ali drugim nar več ležeče; kolikrat zmudi ali pokvari nar imenitniši dela sojiga poklica, ali pa od drugih mu izročene; kolikrat se v pravde in prepíre ali clo v bôje in pretepe zaplete, ali v druge ostudne djanja pogrezne, kterih se potem celo soje življenje kesá! Kokó mora vpasti in poginiti vse zaupanje do taciga človeka per vsih, kteri njegovo strast poznajo! Kdo, kteri je pametin, bo takimu kako vážno opravilo izročil, ali mu kako skrivnost zaupal, ali ga v kakošno bolji in vredniši službo odbral! — Pa kokó nesrečin je tak človek še po mnogih drugih stranéh! Kokó tiransko ga muči in péče njegova vedna žeja v treznih urah, která je že sama na sebi tokó nepokojna in nadležna, de kratko slast, ki jo pri pitji vživa, deleč prevaga! S kakošno nevoljo in zamerzo in kokó vnemerno in poverhama tak človek v treznosti soje opravila opravlja, in komej dôbe čaka, de bi se jim spet odtegniti zamogel! Kokó žalostno pa de stoji z njegovim gospodarstvom in premoženjem, ni treba, de bi vam pravil; kér v vsakdanjih izgledih sami lahko vidite: kokó hitro so kleti in hrami tacihi gospodarjev spraznjeni; kokó kmalo so njih strehe stergane; hlevi jasni, in njih lastíne prodane ali pa v zastavi, če jim kak dobrotén varh še ob času rók nezaveže; in kokó kmalo vidimo take ljudi v starih in oguljenih oblačilih okrog laziti, brez de bi jih kdo pozdravil, ali pa tudi v merzlim vremenu clo v stergani suknji na sončne kraje postajat hoditi, de bi se ogreli, kér jih njih stari prijatelj nič več greti nemore! — Kakošna žalost mora tudi še take gospodarje obhajati, če

vodi pa ne. Iz perviga so jo našli plavajočo na rudečim in mertvim morji in mnogih družih morjih in jezerih južne Evrope in Azije, in nar več smo je dobivali iz Egipta in Judeje; v poslednjih časih pa kopljejo asfalt tudi v gorskih jamah na Francozkim, Rusovskim, Švedskim, Švajcarskim, Ceskim i. t. d. Na žerjavei raztopljena in z drobnim peskam namešana da práv terden tlak, ki vedno suh ostane in za tega voljo tudi za mostovže, gnojniša, véže, hleve i. t. d. dobro služi. Dobí se po vsih večih mestih na prodaj centpo 4 gold. in 10 krajc. srebra. Vredništvo.